Türkiye'deki Araştırma Üniversitelerinin Kuruluşları ve Zorluklarının *1* İncelenmesi

Aydın Balyer
Yıldız Teknik Üniversitesi

Damla Özvural
Yıldız Teknik Üniversitesi

ÖZET

Problem Durumu

Yükseköğretim kurumları, ekonomik ve toplumsal kalkınma süreçlerinde ülkeler açısından lokomotif yapılardır. Dünyanın birçok ülkesinde bu kurumlar değişen ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlara cevap verecek bir şekilde yapılandırılmaktadır. Yeni yönelimler, üniversite-sanayi iş birliğiyle yapılacak AR-GE çalışmaları, patent üretimleri ile beşeri sermaye niteliğinin artırılması sonucunda ülkelerin toplumsal ve ekonomik olarak kalkınabileceğini göstermektedir. Bu kapsamda Türkiye uluslararası alanda var olabilmek adına yükseköğretim kurumlarının yapılarında ve işleyişlerinde bazı dönüşümleri başlatmıştır. Bu kapsamda Türkiye, 2017 yılında 10 asıl ve 5 aday araştırma üniversitesi olarak belirleyerek yükseköğretimde bu dönüşümü başlatmıştır.

Araştırma üniversitelerinin, ekonomik ve toplumsal kalkınma adına başat rol üstlenmeleri beklenmektedir. Bu üniversitelerin başlıca misyonu; araştırma yapmak, bilimsel bilgi üretmek ve farklı disiplinde bilim insanı yetiştirmektir. Ancak araştırma üniversitelerin başarılı olmaları için misyonlarının iyi bir şekilde belirlenmesi ve buna uygun yönetilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla teknolojik olarak donanımlı laboratuvarlara, çalışma alanlarına, özerk yapılara ve güçlü bir finansman desteğine sahip olmaları önemlidir.

Türkiye'deki araştırma üniversiteleri mevcut üniversiteler arasından seçilmişlerdir. Bu nedenle var olan fiziksel alt yapıları, araştırmacıları ve ekonomik gerçekleriyle faaliyetlerine başlamışlardır. Yine bu üniversitelerin işleyişleri henüz ayrı bir yasal yönetmelikle düzenlenmediğinden, uygulamada bazı zorluklarla karşılaşıldığı değerlendirilmektedir. Hâlbuki araştırma üniversitelerinin misyonlarının özel olarak belirlenmesi, yöneticilerinin misyonlarına uygun seçilmesi, finansal yapılarının güçlendirilmesi, özerkliklerinin sağlanması, fiziksel ve akademik altyapılarının araştırma üniversitesi beklentilerine uygun olması gerekmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Türkiye'deki araştırma üniversitelerinin kuruluşu ve karşılaştıkları zorluklarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda araştırma üniversitelerinin misyonlarının belirlenmesi, liderlik ihtiyaçları, finansman yapıları, özerklik durumları ile fiziksel ve akademik altyapılarının nasıl olduğunun ortaya konulması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda aşağıdaki soruların cevapları araştırılmıştır:

1. Araştırma üniversitelerinin misyonları nasıl belirlenmektedir ve bu anlamda ne tür zorluklar yaşamaktadırlar?
2. Araştırma üniversiteleri finansal yapıları nasıldır ve bu minvalde ne tür zorluklar yaşamaktadırlar?
3. Araştırma üniversitelerinin liderlik ihtiyaçları nasıldır ve bu konuda ne tür zorluklar yaşamaktadırlar?
4. Araştırma üniversitelerinin özerklik yapıları nasıldır ve bu kapsamda ne tür zorluklar yaşamaktadırlar?

1 Sözlü sunumunu yapmış olduğumuz "Türkiye'deki Araştırma Üniversitelerinin Kuruluşları ve Zorluklarının İncelenmesi" adlı bildirimize yayınlanacak olan özet kitapçığında "Bu çalışma «Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Koordinatörlüğü tarafından desteklenmektedir(Proje No: SBA-2020-3998).

5. Araştırma üniversitelerinin fiziksel ve akademik altyapıları nasıldır ve bu yönüyle ne tür zorluklar yaşamaktadırlar?

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenolojik) deseniyle yürütülmüştür. Creswell'e göre (2007) bu tür araştırmalar yoluyla, bir kavramın veya bir olgunun katılımcılar tarafından nasıl deneyimlendiğini ve anlaşıldığını keşfetmek amaçlanmaktadır. Bu yöntemler, genellikle bir araştırmada derinlemesine bilgi elde etmek için kullanılır (Balcı, 2015; Denzin ve Lincoln, 2005; Kümbetoğlu, 2005; Marshall ve Rossman, 2006; Punch, 2005).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, araştırma üniversitelerinde halen görev yapmakta olan 12 öğretim üyesi oluşturmaktadır. Katılımcılar gönüllülük esasına göre amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenmişlerdir. Amaçlı örnekleme tekniği, metodolojik gereklilikten daha çok araştırma amaçlıdır ve araştırmacının çalışmanın amacı için uygun katılımcıları seçmesini sağlar (Creswell, 2007; Marvasti, 2004). Bu teknik, büyük gruplarda çalışmayı amaçlamadıkları ve genellemeler yapmayı planlamadıkları için nitel araştırmacılar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır (Creswell, 2007; Patton, 2002). Değişkenliklerini en üst düzeye çıkarmak için 5 ila 25 katılımcıdan oluşan bir araştırma grubu olgu bilim araştırmalarında yeterlidir (Creswell, 2007; Maxwell, 1996).

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler, yarı yapılandırılmış görüşme olarak (yüz yüze) adlandırılan “dağarcık ağ” (repertory grid) tekniği kullanılarak toplanmıştır. Bu yöntemi kullanarak katılımcılar, belirli bir konuda düşüncelerini özgürce yansıtabilirler (Bailey, 1994; DeMarrais, 2004; Kerkhof, 2006; Kümbetoğlu, 2005). Mevcut çalışmada veriler şu yol izlenerek toplanmıştır: İlk olarak, söz konusu liderlerle yüz yüze randevu alınarak araştırmanın amacı anlatılmış ve gönüllü olarak bu araştırma sürecinde yer almak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Katılımcılara elde edilecek verilerin güvenirliği, bilgilerin ve aynı zamanda katılımcıların kimliklerinin gizli tutulacağı söylenmiştir. Yine katılımcılara araştırmanın herhangi bir yerinde kendilerinin ya da kurumlarının isimlerinin geçmeyeceğine dâir güvence verilmiştir. Bu kapsamda 12 öğretim üyesi araştırmaya gönüllü olarak katılacaklarını bildirmişlerdir. İkinci olarak, görüşmeyi kabul eden katılımcılarla ortak görüşme günleri belirlenmiş ve o tarihlerde kendileriyle görüşülmüştür. Görüşmeler hem elektronik olarak kayıt altına alınmış hem de el yazısıyla not edilmiştir. Katılımcılarla tek tek olmak üzere birer defa görüşülmüş ve bu görüşmelerin her biri yaklaşık 30-40 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler içerik analizi türlerinden tümevarımcı analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu tür analizler genellikle, bir konu hakkında toplanan benzer verilerin bir araya getirilmesi, analiz edilmesi ve yorumlanmasında kullanılır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008; Mayring, 2000; Miles ve Huberman, 1994; Yıldırım ve Şimşek, 2003). Bu araştırma verilerinin analizinde ses kaydı olarak elde edilen veriler yazılı olarak elde edilen verilerle karşılaştırılmıştır. Daha sonra araştırmacı ile nitel araştırma konusunda deneyimli bir başka öğretim üyesi ayrı ayrı yazılı verileri kodlamışlardır. Bu ortak kodlamada uyuşum gösteren kodlar temalara ulaşmada temele alınmıştır. Araştırma verilerinin analizinde ve modelleştirilmesinde “QSR NVivo 8”den yararlanılmıştır.

Beklenen/Geçici Sonuçlar

Araştırmada veri analiz süreci devam etmektedir. Ancak şu ana kadar elde edilen sonuçlar, Türkiye’de araştırma üniversitelerinin yasal altyapısı hazırlanmadan hızlı bir kararla açıldıklarını göstermektedir. Yine, yasal boşluk nedeniyle araştırma üniversitelerinin işleyişlerinde önemli bir belirsizliğin hâkim olduğu, finansal olarak kaynaklarında diğer üniversitelere göre bir farklılık oluşmadığı ya da araştırmacılara bunun yansımadığı, rektörler belirlenirken araştırma üniversitesi vizyonuna uygun belirlenmediği, fiziksel ve akademik alt yapılarının farklılaşmadığı ve özerklik yapısının değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak diğer bir yandan, akademik kadro tahsisi bakımından diğer üniversiteler göre bir avantaj sağlandığı ve kadro tahsislerinde % 25 gibi ciddi bir farkın yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye'deki araştırma üniversitelerinin görevlerini açıkça belirtme, doğru liderleri istihdam etme, özerklik, finansman ve fiziksel ve akademik altyapılara sahip olma konusunda bazı zorlukları olduğu tespit edilmiştir. Çoğu ülke araştırma üniversitelerine sahip olmak istese de, ihtiyaç duydukları tüm gereksinimleri hazırladıktan sonra bu üniversitelerin kurulması önemlidir

Yine, Türkiye’de araştırma üniversitelerinin kurulması fikrinin net bir vizyona sahip olmadığı, yasal altyapısının oluşmaması, yetersiz planlama ve belirsiz politikalar nedeniyle uzun vadede başarısız olmak gibi bir riskle karşı karşıya olmaları

söz konusudur. Bütün bunlar nedeniyle araştırma üniversitelerinin ciddi zorluklar yaşadıkları ve araştırma üniversitesi gibi çalışmadıkları sonucunu ortaya koymaktadır. Bu çalışma sonuçlarına dayalı geliştirilen öneriler aşağıdaki gibidir:

- Araştırma üniversiteleri yasal statülerini gerçek ihtiyaçlarına göre hazırladıktan sonra kurulmalıdır.
- Araştırma üniversitelerinin misyonu açıkça belirtilmelidir.
- Araştırma üniversitelerinde görev yapan akademik personelin iş yükü, araştırma faaliyetlerine zaman ayırabilecek şekilde azaltılmalıdır.
- Araştırma üniversitelerine daha fazla maddi destek sağlanmalıdır.
- Araştırma üniversiteleri tam idari, mali ve akademik özgürlüğe sahip olmalıdır.
- Araştırma üniversitelerinde görev yapacak olan rektörler ve diğer yöneticiler, liderlik becerilerine ve deneyimine sahip adaylar arasından seçilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Yüksek Öğrenim, Araştırma Üniversiteleri, Üniversiteler, Üniversite Yönetimi

Kaynakça

Altbach, P. G. (2009). Peripheries and centers: research universities in developing countries, Asia Pacific Education Review, 10, 15–27. DOI: 10.1007/s12564-009-9000-9.

Balcı, A. (2015). Sosyal bilimlerde araştırma. Ankara: Pegem Yayınevi.

Bailey, K.D. (1994). Methods of social research. A division of Macmillan. New York: The Free Press.

Bogdan, R., & Biklen, S., (2007). Qualitative research for education: An introduction to theory and practice. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.

Creswell, J.W. (2007). Qualitative inquiry ve research design: Choosing among five approaches. Thousand Oaks: Sage.

DeMarrais, K. (2004) Qualitative interview studies: Learning through experience. In K de Marrais, & SD Lapan Foundations for research (pp:51-68). Mahwah: Lawrrence Erlbaum.

Denzin, N.K., & Lincoln, Y.S. (2005). The sage handbook of qualitative research, 3rd Edition. Thousand Oaks, CA: Sage.

Erdoğmuş, N. (2018). Araştırma üniversitesi yapılanması: İmkânlar ve zorluklar. İlke Politika Notu, 7 , 1-37.

Glaser, B.G. (1992). Basics of grounded theory analysis. Mill Valley, Ca.: Sociology Press.

Hladchenko, M., de Boer, H. F., & Westerheijden, D. F. (2016) Establishing research universities in Ukrainian higher education: the incomplete journey of a structural reform. Journal of Higher Education Policy and Management, 38(2), 111-125.

Kerkhof, vd, M. (2006). The repertory grid technique, (RGT), integrated assessment. Retrieved from http://www.ivm.vu.nl/en/Images/PT4_tcm234-161509.pdf, 1-7 on 08.04.2020.

Kümbetoğlu, B. (2005). Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma. İstanbul: Bağlam.

Marshall, C., & Rossman, G.B. (2006). Designing qualitative research (4 th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Marvasti, B. A. (2004). Qualitative research in sociology. SAGE Publications: London Thousand Oaks New Delhi.

Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. Forum: Online Journal Qualitative Social Research, 1(2), 1-10.

Maxwell, J. A. (1996). Applied social research methods series. Qualitative research design: An interactive approach. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.

Miles, M.B., & Huberman, M.A. (1994). Qualitative data analysis: A Sourcebook of New Methods. Beverly Hills: Sage.

Patton, M. Q. (2002). Qualitative research & evaluation methods. 3rd edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Pratt, M., Margaritis, D., & Coy, D. (1999) Developing a research culture in a university faculty. Journal of Higher Education Policy and Management, 21(1), 43-55.

Punch, K.F. (2005). Introduction to social research–quantitative & qualitative approaches. London: Sage.

Salmi,J. (2009).The challenge of establishing world-class universities. Washington: World Bank.

YÖK. (2017, Eylül 26). Araştırma üniversitleri. Retrieved from https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/arastirma-universitesi-olarak-belirlenen-universiteler-cumhurbaskani-tarafindan-aciklandi.aspx on 28.04.2020.